

Մէջ տեղ առի այս թանկագին Ադամանդ .
 Զի երբոր նա հալածուելով անդադոր
 Զոհ կը լինի վաս նախանձուն բռնաբար ,
 Պէտք չէ ընկճի ու թուլանայ ,
 Այլ քաջապէս հարկ է տոկայ ,
 Կու գայ ատենն՝ կ'անցնին կրրից աղտն ու ցեխ ,
 Եւ նորա սիրտն առաքինի , բարքն անմեղ ,
 Իբր ադամանդ պայծառ փայլուն
 Կը յայտնուի ամենեցուն :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ ԷՋ ՄԸ

1870 Ի Ն Պ Ա Տ Ե Ր Ա Ջ Մ Ի Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Բաւական ատեն է 'ի Գերմանիա՝ և այլուր հասարակաց կարծիքը կը հալածէ զՊիզմարք իշխան . նոյն իսկ գերմանական նշանաւոր թերթ մը՝ յայտնի կերպով ամբաստանեց զնա Ֆրոն Ռուն զօրավարին Յիշատակարանաց հրատարակութեամբ, որ իբր թէ Պիզմարք ընդ Մոլթրէի և ընդ Ֆրոն Ռունի հարած ըլլան Էմսի այն նշանաւոր հեռագիրը՝ որ ստիպեց Գաղղիոյ կայսրը պատերազմ հրատարակելու :

Արդ գաղղիական թերթ մը վերջերս հրատարակեց նշանաւոր անձի մը ուսումնասիրութիւնը՝ որ շատ պայծառ կերպով և նորանոր վկայութեանց զօրութեամբ՝ այն հեռագրին պատմութեան և պատերազմին պատճառաց վրոյ նոր լոյս մը կը սփռէ : Ըստ պատմիչին՝ Էմսի հեռագիրը ոչ եթէ խորդախեցաւ՝ այլ միայն ձեռքէ ձեռք անցաւ . թագաւորին սենեկէն ելաւ, Պիզմարք զայն յուլիս 13ին ընդունեցաւ, փոփոխութիւններ բրաւ և զայն պատերազմի պատահական պատճառ առաւ : Գերման նախկին քարտուղարին խաղերն ամբողջ 'ի միասին կը յայտնուին, և թերթը կը յարէ թէ Նաբոլէոն կրնար իրաւամբ յիշել Մոնդէպիէօի ըսածը . « Պատերազմին ճշմարիտ պատճառը հրատարակողը չէ, այլ զայն անխուսափելի ընողը » :

Ամենուն յայտնի է որ Հոհէնձոլլէրն իշխան՝ Սպանիոյ գահուն իբրեւ ընտրելի ներկայացաւ 1869 ին սկիզբները . բրուսիացի իշխանի մը ներկայութիւնն 'ի Մատրիա՝ Պերլինի կառավարութեան Գաղղիոյ դէմ՝ ունեցած գաղտնի ծրարագրոց այնպէս աղէկ կը համապատասխանէր՝ որ շատերը կը կարծեն թէ Պիզմարք մասն ունեցած ըլլայ իղապէլլա թագուհին կործանող խռովութեան : Սակայն այս ստոյգ է որ Պիզմարք ժամանակին գէպերէն օգուտ քաղող մարդ էր .

մանաւանդ որ 'ի Մատրիտ խորհրդարանին նախագահ անձ մը կար՝ որ իրեն խորհրդոց շատ յարմար էր՝ այսինքն մարաշխտոն փրիմ:

Բայց 1869ին գաղղիական կառավարութիւնը կասկածելով թէ Բրուսիա պատերազմի ժամանակ զինքը երկու կրակի մէջ կ'ուզէ ձգել՝ իւր Պէնէտէզի դեսպանին յանձնարարեց որ պայծառ կերպով Պիզմարքի միտքն իմանայ՝ և իմացընէ իրեն որ Գաղղիա բնաւ պիտի չհաւանի: Այն ատեն Հոհենօլլէրն իշխանին ընտրութիւնը թողուեցաւ, վասն զի Բրուսիա դեռ պատերազմի չէր պատրաստուած: Բայց Պիզմարք կը գրէր առ մարաշխտոն փրիմ թէ «Հոհենօլլէրն իշխանին ընտրութիւնը ըստ ինքեան այնչափ աղէկ բան էր՝ որ պէտք չէր թողուլ, և ժամանակին օգտակար կրնար ըլլալ»:

1870 փետրուարի՝ Մայիսէ լմացընելով և թագաւորին հաւանութիւնն առնելով Գաղղիոյ դէմ շինած պատերազմական ծրագրի մը համար՝ Պիզմարք իմացաւ որ Լէոբուլտ իշխանին Սպանիոյ գահուն ընտրելի առաջարկելու խնդիրը դարձեալ ձեռք պէտք էր առնուլ. յայտնի է թէ գրեց նա առ Փրիմ հրաւիրելով որ խնդիրը դարձեալ սկսին: Փրիմ զրկեց 'ի Պերլին Սպալզար ի Մածարէսօ երեսփոխանը. «Գնա 'ի Պերլին, ըսաւ, Նայէ թէ ի'նչ կ'ուզեն ընել, և թէ Պիզմարքի այս առաջարկութիւնը ծանրախօհ է և արդեօք իրեն մտածութիւնն է»: Սալզար իմացաւ 'ի Պերլին որ արդէն Անտոն Հոհենօլլէրն իշխանը իր հաւանութիւնը առած էր իր որդւոյն նկատմամբ. գործը լմացեր էր Բրուսիոյ թագաւորին հաւանութեամբ: Այս գաղտնի լուրը հասնելով 'ի Մատրիտ՝ որոշուեցաւ ծածուկ պահել զայն մինչև Գորդէզնեռու հաւաքումը. վասն զի Բրուսիոյ կառավարութեան որոշումը վաւերացընելով՝ Գաղղիա ծանրապէս վիճակուած կ'ըլլային և յանկարծակիի կը բերէին, և գործն այլ ևս անփոփոխելի կերպով վերջացած կ'ըլլար: Այսպէս որոշելով, — դեռ Յունիսի կէսն էր — թագաւորն Էմանի Ղուրբըրը գնաց, Պիզմարք 'ի Վարձին, Լէոբուլտ իշխանը 'ի Դիրոլ և Փրիմ՝ Գոլէտոյի լեռները. քաղաքական հորիզոնը շատ պայծառ և ջինջ կը թուէր:

Սակայն ըստ իւր բնատրութեան՝ Նաբոլէոն լուռ և խորհրդածու կերպով այս գաղտնի գործոց վրայ կը հսկէր, որք ուղղեալ էին ընդդէմ Գաղղիոյ, և յունիս 17ին արաաքին գործոց պաշտօնէին՝ կրամոն դքսին հետեւեալ անտիպ նաւակը կը գրէր.

Սիրեցեալ Դոռքս,

« Կ'աղաչեմ զրեցէք Մէրսիէի (Գաղղիական դեսպան 'ի Մատրիտ) որ տեղեկանայ թէ արդեօք ճիշդ է այն գաղտնի կարգադրութիւնը՝ որով բրուսիացի իշխան մը կ'ուզեն զնել Սպանիոյ գահուն վրայ. եթէ ստույգ է՝ պէտք է իմացընել թէ՛ 'ի Պերլին և թէ՛ 'ի Մատրիտ մեր տհաճութիւնը»:

Նաբոլէոն

Սալզար կը գտնար 'ի Մատրիտ, երջանիկ համարելով ինքզինքը այս թա-

գաւորական գաղտնի գործոց մէջ մաս ունենալուն, վրայ, խօսեցաւ Ռիւերոյի և Զորիլլայի հետ, սորա ալ այլոց հետ ամենայն գաղտնապահութեամբ, սակայն արդէն յուլիս ամսոյ սկիզբները՝ այս զրոյցները ամենուն բերանն էին :

Փրիմ պէտք էր տարտամ զիրքէն ելնել և որոշ բան մը վճռել. յուլիս Զին իրիկունը գաղղիական զեսպանն ընդունելով՝ առանձնացաւ իրեն հետ և ըսաւ. «Պէտք է ձեզ հետ բանի մը վրայ խօսիմ, որ վախեմ Կայսեր հաճոյ պիտի չըլլայ, և պէտք է ինծի օգնէք՝ որպէս զի չըլլայ թէ Նա տարբեր կերպով ըմբռնէ մեր գործը» : Այն ատեն Փրիմ պատմեց որ Գորդէզը իրեն յանձնելու էր ընտրել և իւր վաւերացման ներկայացընել իշխան մը. թէ շատ աշխատել էր և չէր յաջողած ոչ 'ի Լիզպոնա և ոչ 'ի Ֆիրէնցէ, և ուրիշ ընտրելի չէր կրցած գտնել՝ բայց միայն զիշխանն Լէոբալտ Հոհէնձոլլէրն : Գաղղիական զեսպանը ազգարարեց Փրիմի՝ գործոյն կարեւորութիւնը և ծանրութիւնը, և թէ Գաղղիա այլ ևս ապահով չէր կրնար ըլլալ իւր Պիրենեան սահմանաց վրայ՝ եթէ բրուսիացի իշխան մը բազմէր 'ի զահ սպանիական. և թէ Բրուսիոյ զէմ պատերազմի մը մէջ՝ Գաղղիա բանակախումբ մը ամբողջ պիտի զոհէր այն սահմանազիւոց ապահովութեան համար. այս զիտողութիւնները ընելէն վերջը՝ քաշուեցաւ Գաղղիական զեսպանը :

Բայց 'ի Պերլին ընտրութեան հրատարակումը՝ անհնարին խառնակութիւն մը պատճառեց. Պիլզմարք կարծեց որ անյաջող և գաղտնի գործոյ մը զոհուել էր. իւր հնարագէտ զիւանագիտութեան համարումը կարծես կը նսեմանար, և իւր տիրոջ փառաւեր ցնորք և երազներն կը ցնդէին յօդք. միայն վեռ միջոց մը կար. զահալլիժել գործերը, հետևանքն ինչ ալ ըլլար. և այս միջոցին իսկ զիմեց :

Որոշուեցաւ որ բրուսիական կառավարութիւնը պիտի մերժէր գաղղիական կառավարութեան՝ ո՛ր և է մեկնութիւն գործոց այս մասին. մինչդեռ 'ի Մատրիտ՝ առ ժամանակեայ վարչութիւնը պիտի փութացներ Գորդէզի վճիռը, այնպէս որ Գաղղիա լմնցած գործոյ մը միայն ականատես կարենար ըլլալ : Անմիջապէս հրաման կը տրուի առ պարոն Վէրդէր, բրուսիական զեսպան 'ի Բարիզ, որ հրաժեշտ մ'ընդունի. թիւ Բրուսիոյ արտաքին գործոց քարտուղար՝ և հիւսիսային Գերմանիոյ ամէն քաղաքական գործակատարները հրաման կ'ընդունին, որ իրենք զիրենք անգլտ ամենեւին և անծանօթ կեղծեն սպանիական առժամանակեայ կառավարութեան և Բրուսիոյ մէջ եղած գաղտնի համաձայնութեանց Հոհէնձոլլէրն իշխանին մասին. նոյն իսկ Թագաւորը զրեց իրենց Պիլզմարքի հրամանները վաւերացընելու համար :

Յուլիս 4ին պարոն Վէրդէր՝ Կրամոն դքսէն հրաժեշտի ողջոյնն առաւ. նոյն օրը 'ի Պերլին գաղղիական գործակատարը, Պ. Լը Սուլտ, բրուսիական արտաքին գործոց քարտուղարն այցելեց, և լսեց 'ի թիւղէ որ նա ինքն իւր «բընական շրջախաչեցողութեամբ» առ այժմ՝ չէր ուզէր ճանչնալ գաղղիական կառավարութեան ունեցած տեղեկութեաց ստուգութիւնը :

Սակայն 'ի Սպանիա յուլիս 3ին մարաջիստն Փրիմ կ'ընդունէր յունկրն,

գրութիւն զինուորական բարձրաստիճան անձինք, և կը յայտնէր իրենց Լէո-
քուլտ իշխանին ընտրութիւնը. նոյն իրիկունը նախարարաց նիստ մը գումարեցաւ.
և 4էն 5 փշերը նոյն ժողովքը վերստին գումարուելով՝ միաձայն կը քուէար-
կէր ընտրութիւնը և 15 օրէն Գորղէզին հաւաքումը, այսինքն յուլիս 20ին :
Օտար տէրութեանց քով գտնուած սպանիական ամէն ներկայացուցչաց հեռա-
գրով իմաց տրուեցան այս որոշմունքներն, և որպէս զի այս հրատարակութեամբ
սպանիական կառավարութեան որոշմանց աւելի ոյժ տրուի՝ հեռագիրները յայա-
նի կերպով ղրկուեցան, այնպէս որ դիւանագիտական գաղտնիք մը չթուի :

Պ. Լը Սուլտ հեռագիր մը ուղղորդէր որ հասաւ 'ի Բարիզ 4ին երեկոյեան դէմ,
յորում կը պատմէր իւր տեսակցութիւնն ընդ թիւիլ. այս հեռագրին միջոցով
որոշ իմացուեցաւ Պիզմարը իշխանին բռնած ճամբան և մեկնուեցաւ պարոն
Վէրդէրի յանկարծական մեկնումը ճիշդ այն պահուն՝ յորում մէջտեղ կ'էլնէր ըս-
պանիական միջադէպը: Բրուսիոյ կառավարութեան բռնած ընթացքը 1869է շատ
տարբեր էր. գաղղիական կառավարութիւնը չէզոք պետութեանց դիմեց իրենց
միջամտութիւնը խնդրելով. և տեսնելով ժամանակին կարճութիւնը մինչև ց20
յուլիս՝ այն ատենէն հրատարակեց՝ թէ Գաղղիա բացարձակապէս չէր կրնար
բրուսիացի իշխան մը տեսնել սպանիական գահուն վրայ, և հետեւաբար կը
խնդրէր որ գործն իւր բովանդակ ծանրութեամբ 'ի նկատի առնուն :

Կրամին դուքսը իւր կառավարութեան ունեցած ծանր պատճառները մեկնեց,
առ դեպքան և գործակատարս հրատարակած յայտարարութեան մէջ, և 'ի
Դիւյլլըրի օտար պետութեանց ներկայացուցչաց հետ նոյն լեզուն բռնեց : Առ
դեսպանն Անգղիոյ լորտ Լիոն՝ շերմ փափագ յայտնեց որ թագուհոյն կառավա-
րութիւնը միջամտէ հեռացընելով միջադէպ մը՝ որ կրնար ծանր հետեւանքներ
ունենալ : Աւստրիոյ դեսպան Մէդէրնիք իշխանը յոյս կը յայտնէ, թէ բրուսի-
ական կառավարութիւնը յաջող պատասխանով մը կը վերջացընէր խնդիրը, մա-
նաւանդ այսպիսի դէպքի մը մէջ՝ որ ուղղակի իրեն հետ յարաբերութիւն չու-
նէր. ըստ իրեն՝ դիւանագիտական յաջողութիւն մ'էր՝ ուսկից կրնար հրաժարիլ
Պիզմարը առանց վճարութեան :

Սակայն յոյզն և խռովը երթալով կ'աճէր 'ի Բարիզ. ժողովուրդը, օրագիրը
և խորհրդարանն իսկ կառավարութեան պահած լռութեան վրայ կը զայրանային.
Դիէր փորձեց ստիպել կառավարութիւնը որ խօսի և յայտնէ. և խորհրդարանին
յուլիսի 5 գումարման մէջ՝ այս նկատմամբ ստիպողական առաջարկութիւն մ'ըրաւ.
Կրամին այս առաջարկութիւնը յաջորդ օրուան թողուց : Նոյն իրիկունը Էմիլ
Օլլիվիէ, որ նախագահ էր խորհրդոյն, Հոհենհոլլէրնի միջադէպին վրայ երկայն
խօսեցաւ անգղիական դեսպանին հետ, բացէ ի բաց մերժելով այն ընտրու-
թիւնը. « Հասարակաց կտրծիքը, ըսաւ, այս բանն չի թողուր, և ամէն կառա-
վարութիւն և խորհրդարան որ այս բանս ընդունի՝ անմիջապէս կ'իյնայ ժողովրդ-
դեան կամաց առջև » : Սակայն ապահովեց որ Դիէրի առաջարկութեան պատաս-
խանը՝ հանգարտ և չափաւոր պիտի ըլլար, և թէ կառավարութիւնը միտք ունէր
պատասխանելու. « Մենք անհանգիստ չենք՝ որովհետեւ հաստատուեն յոյս ունինք
որ գործը առաջ չերթար. և եթէ ստիպուինք՝ ոչ երբեք պիտի հաւանինք » :

բայց 5 ին և 6 ին գիշերները ուրիշ նոր լուրեր հասան. Մէրսիէի տեսակցութիւնն ընդ փրիմի, և սպանիական կառավարութեան յայտարարութիւնը՝ որ իշխանին ընտրութիւնը կը հրատարակէր և Գորդէզի հաւաքումը: Յայտնի է թէ Սպանիա այսպիսի տարօրինակ ընթացք մը բռնած ժամանակ՝ ամենայն ուժով կոթնած էր Բրուսիոյ, որ իւր զենսպանը կոշեր և լոեր էր և ունէ մեկնութիւն չէր տուած այս գործոյն նկատմամբ: Գործերն այս պիւրքին մէջ էին՝ երբ 6 ին առաւօտը ընդ նախագահութեամբ Էյայսեր՝ նախարարաց ժողովը գումարեցաւ 'ի Սէն-Գլու: Յետ երկար վիճաբանութեանց՝ միաձայն ընդունուեցաւ յայտարարութեան պատճէնը՝ որ Դիէրի 'ի պատասխան պիտի կարգացուէր խորհրդարանին մէջ և հետեւալն էր.

« Ստոյգ է, որ մարաջախտն փրիմ Հոհէնձոյլէրն իշխանին տուեր է սպանիական թագը և նա ընդուներ է. բայց սպանիական ժողովուրդը զեռ իր վճիռը չէ տուած, և մեզի զեռ ևս ծանօթ չէն այն յարաբերութեանց մանրամասնութիւնը՝ որ մեզմէ գաղտնի պահուեցան. ուստի ամէն վիճաբանութիւն աւելորդ և անհիմն է, և կը խնդրենք Տեարք վերջացընել զայն:

« Մենք միշտ մեր համակրութիւնը ցուցած ենք առ ժողովուրդն սպանիական, և ամենայն զգուշաւորութեամբ հեռացեր ենք մեծ և ազնուական ժողովրդեան մը ներքին գործոց մէջ ունէ կերպիւ միջամտելէ, իր լիովի ազատութեան մէջ թողլով. զահուն թեկն ածող բազմամիւ պահանջողաց նկատմամբ մենք միշտ մեր կատարեալ չէզոքութիւնը պահեր ենք, ոչ մին նախադասելով և ոչ զմիւսն արհամարհելով:

« Այս ընթացքին մէջ պիտի շարունակենք. բայց չենք կարծեր որ մերձակայ ժողովրդեան մը իրաւանց յարգութիւնը ստիպէ զմեզ հանդուրժել որ օտար տէրութիւն մը, Էարուստ Զի զահուն վրայ իւր իշխաններէն մին բազմեցընելով՝ 'ի ֆնաս մեզի խառնակէ Էւրոպիոյ զօրութեանց այժմեան հաւասարակշռութիւնը վտանգի մէջ ձգելով Գաղղիոյ պատիւը և շահերը:

« Այս ձախորդութիւնը յուանք որ չի հանդիպիր. զայն խափանելու համար թէ՛ զերմանական ժողովրդեան խոհեմութեան և թէ՛ սպանիական ժողովրդեան բարեկամութեան վրայ մեծապէս կը յուանք:

« Եթէ մեր փափագածին հակառակ հանդիպի՝ ջեր և ժողովրդեան օգնութեան վրայ վստահացած՝ մեր պարտքը պիտի կատարենք առանց սկաւրութեան և տատամնելու»:

Ջերմ ծափահարութիւնք ընդունեցան այս յայտարարութեան ընթերցումը. երկու երեսփոխանք բացարձակապէս պատերազմական կերպարանք մը ուզեցին տալ, սակայն արտաքին գործոց պաշտօնեայն չհաւանեցաւ:

Խորհրդարանին նախագահը միջամտեց ժխտեց թէ գաղղիական կառավարութիւնը յոժարակամ էր 'ի պատերազմ. և թէ այս յայտարարութիւնը չէր նախատական ոչ Սպանիոյ և ոչ ալ Բրուսիոյ համար, և այնպիսի թափով մը՝ որ զարմացուց զորոտ Լիոն որ գումարման ներկայ էր, կրկնեց՝ « կառավարութիւնը խաղաղութեան կը ցանկայ և կը փափագի, այլ միշտ իր պատուովը»: Ամե-

նուն յայտնի է թէ Պիզմարք այս յայտարարութիւնը ինչ ոճով գործածեց ըզ-
բութիացիս Գաղղիոյ դէմ՝ գրգռելու համար :

Տեսարան մ'էր. Գաղղիա կը պատրաստուէր և միանգամայն Եւրոպայի կը
յայտնէր իր հաստատ կամքը որ բացարձակապէս պիտի չթողուր այնպիսի գործոյ
մը կատարումը՝ որ իրեն ֆասսաբեր էր. և եթէ տասնուհինգ օրուան մէջ չկարե-
նար արդելուլ՝ անխափան 'ի գործ պիտի դրուէր :

« Պէտք չէ կարծել, Կրամնի դուքսը կ'ըսէր առ լորտ Լիոն, որ խնդիրը մի-
այն զաղղիական արժանապատուութեան կամ հպարտութեան վրայ է. այլ իր
զինուորական ոյժը վստահի մէջ է : Յիրաւի ի՞նչ հետեւանք ունեցաւ Հոհենօլլէ-
րըն Կարդուս իշխանին Ռումանիոյ գահուն վրայ բազմելը. իսկոյն սկսաւ զէնք
ժողովել, բանակ կազմել, բրուսիական զինատուէ մը պատրաստել, ընդ կար-
գադրութեամբ Պերլլինի, կազմ զէնք առնելու Աւստրա-բրուսիական պատերազ-
մի մը մէջ : Ինչ որ հանդիպեցաւ Ռումանիոյ մէջ, լաւագոյն ևս և աւելի ֆա-
սակար կերպով կրնայ հանդիպել 'ի Սպանիա՝ Հոհենօլլէրն իշխանը՝ զինուո-
րական թագաւոր մը պիտի ըլլայ, և այսպէսով եթէ Գաղղիա Եւրոպայի մէջ
պատերազմ մը տեսնայ՝ 200,000 հոգոյ բանակ մը պիտի զոհէ իւր սպա-
նիական սահմանազլխոց պահպանութեան » :

Երբ սպանիական միջպէպը հանդիպեցաւ՝ Եւրոպայի բնդհանուր ոգին ան-
տարբերութիւն էր, և կարծես թէ կ'ուզէր զԳաղղիա թողուլ որ միշտակ ելնէ այս
իրեն համար ֆասսաբեր խնդրոյն մէջէն. մեծ պետութիւնք խաղաղ դիրքի մէջ
էին. յուլիս 5ին Լորտ Կրէնվիլ Անգղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեայ անուա-
նեցաւ, և Պետութեան ենթաքարտուղարն կ'ըսէր իրեն. « Ասկից աւելի մեծ
հանդարտութիւն մը չեմ տեսած » : Նոյն օրը Մատրիտի անգղիական դեսպա-
նէն հեռագիր մ'եկաւ, որ կը յայտնէր վաղտնեաց տարածուիլը, կառավա-
րութեան հաւանութիւնը և Գորդէզի հաւաքումը. երկրորդ օրն ալ Կրամնի
յուքսին յայտարարութեան բովանդակութիւնը հասաւ :

Իսկոյն հրահանգներ և պատուէրներ ղրկուեցան Մատրիտի, Բարիզու և
Պերլլինի դեսպանաց. Ելատսպոն—Կրէնվիլի պաշտօնարանին բռնած ընթաց-
քը՝ ամբողջ պատրուազմի ժամանակ ալ չփոխուեցաւ, այլ նոյնը շարունակուե-
ցաւ. այս պաշտօնարանը կը փափագէր որ սպանիական ժողովուրդը բնորո-
ւթեան մէջ իւր բովանդակ ազատութիւնը պահէ, սակայն միա կողմանէ ալ
Գաղղիոյ իրաւացի պահանջները կը ճանչնար. սակայն չէր կարծեր որ խաղա-
ղութիւնը արեւելու չափ զօրաւոր ըլլային. վերջապէս կը ջանար որ Սպանիա
ինքնուրոյն կամօք հրաժարէր բրուսիական իշխանէն. սակայն և ոչ իսկ Բրու-
սիոյ դիտաւորութեանց կը հակադասէր, Պէտք Աւստրիոյ կողմէն աւելի յայտնի
կերպով կը ճանչնար զաղղիական կառավարութեան հիմնական պատճառները.
Ֆիրէնցէի պաշտօնարանն ալ թէ՛ 'ի Մատրիտ և թէ՛ 'ի Պերլլին այս պատճառ-
ները հաստատներ էր. մինչդեռ Աղեքսանդր կայսր կը գրէր իւր հօրեղբօր, Գու-
լիէլմոս թագաւորին, որ աղաչէ Լէոքուս իշխանին որ հրաժարի ընտրութենէն :

Մինչդեռ չէզոք սէրութիւնք այսպէս ամէնն ալ Գաղղիոյ իրաւունքը կը

ճանչնային՝ մամուլն ընդհանրապէս աւելի եռանդեամբ զինքը կը պաշապանէր։ Յուլիս 7ին թայմը հետեւեալ տողերը կը գրէր. « Գաղղիական զիւրազրգութեան այսպէս բորբոքելուն վրայ պէտք չէ զարմանալ, այլ զայն զրգողին անխոհմտութեան »։ Կը յիշէր որ « Լէոքոլտի եղբայրը Ռումանիոյ այն Կարոլուս իշխանն է՝ որ չորս տարի առաջ՝ այնպէս վարպետութեամբ իրեն Գահ մը պատրաստեց. այս կերպով Բրուսիա յԱրեւել և յԱրեւմուտս նախագոր կ'ըլլայ և իտալական դաշնակցութեամբ՝ կը պատէ զԳաղղիա օգնական պետութեամբ »։ Կը ճանչնար որ 'ի Գաղղիա հասարակաց կարծիքը այնպէս բուռն և իրաւացի կերպով գրեզընեալ է՝ որ ոչ մի տէրութիւն կրնար դէմ գնել։ Կը պախարակէր այն գաղտնի կերպը՝ որով յանդէտս այլոց պետութեանց՝ պատրաստուած էր այն հաւարակ և ամօթալի պետական հարուածը։ Եթէ այն յարաբերութեանց մէջ՝ ընդդէմ Գաղղիոյ կանխապէս մտածեալ հակառակութիւն մը չկար, ի՞նչ պատահաւոր գաղտնի կը պահուէր։

Յուլիս 6ի յայտարարութիւնը՝ որ Գաղղիոյ ձախօրդութիւններէն և պարտութեանէն վերջը այնչափ պախարակուեցաւ՝ այն ատեն անկողնակից ընդունելութիւն մը գտաւ, և սպանիական միջնադէպը համազգային խնդրոյ մը վերածեց։ Ի Գերմանիա մեծ յուզումն պատճառեց, որոյ մասնակցեցան կարծեմ նաև Մոլդաւիա և թագաժառանգն։ Հիւսիսային պետութիւնք կը արտնջէին Պիզմարքի ֆառարքեր դիւանագիտութեան վրայ, որ առանց գերմանական ժողովրդեան ուղղակի շահերուն՝ զԲրուսիա միջնադէպին ծանր խնդրոյ մը մէջ կը գլորէր։

Շարաչարեչի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

ԱՅՍ օրերում, յայտնի ազգային երգիչ Պ. Ներսէս Շահլաւանցի, որ տարիներէ 'ի վեր աստ 'ի Նապօլի թատերական բարձր երգեցողութեամբ կը պարապէր իւր սիրալի ծայրին մշակութեամբ, կը վերադառնայ 'ի հայրենիս։ Յիշեալ Պարոն իմպէս զիտք, վեց ամսով չափ յաւաճ աւարտեց իւր ուսումըն, և առաջին ամգամ Մալտա կղզիւ զմաց երգելու յԱրքուեմական թատրոմում, ուր ամենայն յաշողութեամբ պսակեցաւ իւր առաջին քայլափոխմ, յորմէ յետոյ փութաց վերադառնալ 'ի Նապօլի, որպէս զի աստ ևս յԱրքուեմական Սամ Կարօ կողմէ փառաւոր թատրոմում երգէր։ — Սակայն՝ այլակերպ տնօրինեցին Երկինք. իւր սիրասում ծաղկամայ ամուսինըն Ամմա տիկին զոհ զմաց 'ի սակաւ աւուրս, հակառակ ամենայն ջանից, Ինֆուէնցայի չար տեսակին։ Որով և ինքն Պ. Ներսէսն ալ սգալից՝ առնելով իւր երկու մամիկներն Արմիկ և Շուշանիկ 'ի միասին, որոշեց զմալ 'ի հայրենիս. ուր հապա ինքն շտապաւ պէտք է հասնի միմչև ցՍ. Պետերբուրգ, զատկական տոմբերու առթիւ երգելու համար կապիւրսական թատրոմում, ում արծամագրուած է արդէն իբրև ամուսնի։